

ODNOS IZMEĐU OSOBINA LIČNOSTI I PROCJENE TRENUTAČNOG EMOCIONALNOG STANJA*

Smiljka Horga
Fakultet za fizičku kulturu
Sveučilišta u Zagrebu

Izvorni znanstveni članak

Mirko Drenovac
Centar za strateška istraživanja
MORH

UDK: 376.5
Zaprimljeno: 6. 10. 1994.

Sažetak

Učinjen je pokušaj provjere imaju li različita emocionalna stanja, procijenjena skalama Wessmana i Ricksa, ikakvu vezu s osobinama ličnosti, definiranim u okviru kibernetičkog modela ličnosti. Ispitanici, studenti Fakulteta za fizičku kulturu u Zagrebu, ispunili su četiri skale procjene emocionalnog stanja i šest testova ličnosti konstruiranih na temelju navedenog modela. Rezultati regresijske analize svake od skala emocionalnog stanja na temelju rezultata u testovima ličnosti su pokazali statistički značajnu, ali nisku povezanost ovih skala s rezultatima u testovima ličnosti. Jedini značajni prediktor za svako emocionalno stanje bila je anksioznost.

Ključne riječi: emocionalno stanje/procjena, osobine ličnosti/kibernetički model, studenti, regresijska analiza

1. UVOD

Razlaganje varijabiliteta pojedinih dimenzija ličnosti na osobinu i stanje, tj. na trajnu tendenciju određenog načina reagiranja i trenutačna kolebanja emocionalnog stanja vezanog uz tu tendenciju, stari je problem psihologije ličnosti, ali i danas zaokuplja pažnju teorističara. Najčešće podvrgavana analizi u tom smislu bila je osobina anksioznosti (Spielberger, 1966), ali su i druge osobine ličnosti prošle proceduru razlaganja ili barem pokušaja razlaganja njihovog varijabiliteta na trajni i kolebljivi dio. Osnovna logika takvog pristupa leži u sljedećem: osobina je relativno trajne prirode, no njezino izražavanje može biti modulirano različitim, najčešće situacijskim razlozima. Prema tome, jedna te ista osoba će u različitim trenucima života očitovati određeno emocionalno stanje različitog intenziteta, ali ovisno i o karakteristikama svoje ličnosti. Dakle, očekuje se zapravo kolebanje emocionalnog stanja u odnosu na neku prosječnu vrijednost emocionalnog stanja neke osobe, kao što je prikazano na slici na primjeru anksioznosti:

Osobina	Stanje
Savršena regulacija	Potpuna smirenost
Dobra regulacija	Smirenost
Prosječna regulacija	Smirenost, povremeno lagana trema
Osrednja anksioznost	Uznemirenost, trema
Izrazita anksioznost	Izrazita uznemirenost

Drugim riječima, može se pretpostaviti postojanje izvjesnog stupnja povezanosti

između osobine i njoj pripadajućeg emocionalnog stanja. Takve su veze i dobijene, najčešće za anksioznost kao osobinu i kao stanje i kretale su se oko vrijednosti od .50 (Gerson i Deshaies, 1978 i drugi). Dapače, anksioznost kao osobina pokazala je povezanost s procjenom anksioznosti kao stanja u različitim vremenskim točkama natjecanja (Weinberg i Genuchi, 1980). Slično je dobijeno za agresivnost (Cox, 1990).

Emocionalna stanja mogu se procijeniti na različite načine: skalama POMS (npr. Cox, 1990), procjenom zadanog stanja na Likertovoj skali (Kardum i Bezinović, 1992), psihofizičkim metodama, procjenom promjena u radu unutrašnjih organa (Tretilova i Rodimin, 19) itd. Svaki od načina ima prednosti i nedostataka, pogotovo što se tiče točnosti procjene. Međutim, ako ljudi mogu veoma točno procijeniti intenzitet jednog podražaja, zašto ne bi mogli procijeniti intenzitet vlastitog emocionalnog stanja? U većini skala procjene emocionalnih stanja ovakva, psihofizička logika doduše nije eksplicitno navedena, ali se čini da se podrazumijeva. Pogotovo što Grossberg i Grantova, 1978, kažu "emocionalne reakcije razlikuju se u iskazanom intenzitetu i tako čine protetički kontinuum u Stevensovoj terminologiji" (str. 1155). Ističu kao korisne u tom području dva relativno nova pristupa, metode osnovane na teoriji detekcije signala i metodu direktnih brojevanih procjena. U njihovom preglednom članku su navedeni radovi kojima su se, bilo jednim bilo drugim metodama, procjenjivali intenzitet stresa, anksioznog i fobičkog straha, a zatim i bol, djelovanje psihoaktivnih droga, pa su se čak obavljale psihijatrijske procjene i medicinske

*Ovaj je rad financiran u okviru projekta 5-10-111 Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske

dijagnoze.

Ovo istraživanje se, u okvirima skromne operacionalizacije problema, bavi pitanjem da li je realno kolebanje emocionalnog stanja u odnosu na neku stabilnu vrijednost osobine dovoljno veliko da opravda separatnu procjenu obje karakteristike ili ne. Odnosno, da li je takvo kolebanje dovoljno veliko da ga ispitanik može razlikovati. Posebno bi trebalo odgovoriti na pitanje ima li emocionalno stanje veze sa stupnjem razvijenosti osobine na koju se odnosi, odnosno sa stupnjem izražene sklonosti prema takvim reakcijama. U nekim su istraživanjima dobijene značajne korelacije između dva načina procjene anksioznosti, na primjer Wandzilak, Potter i Lorentzen, 1982 (.33 - .54 između SCAT i SCAL), pa ipak se treba upitati ne radi li se možda o različitim konceptima koje nije moguće spojiti? Naime, Wessman i Ricks (1966) u svojoj knjizi "Raspoloženje i ličnost" kažu "može se pretpostaviti da će se pokazati kako su karakteristike raspoloženja samo (dodatak autora) očitovana obilježja ličnosti" (str.22). Provjera ove pretpostavke u radu Wessmana i Ricksa i u drugim radovima nije dala jednoznačne rezultate, pa su potrebni daljnji istraživački napori.

Treba također provjeriti mogu li ljudi procijeniti istodobno dva svojstva vlastitog emocionalnog stanja, i intenzitet i kvalitetu. Ako su, na primjer, ocjene samouvjerenosti veoma visoke, hoće li istodobno ocjene potištenosti biti niske?

Problem utvrđivanja relacija između osobina ličnosti i emocionalnog stanja ima, naravno, i svoje praktične implikacije. Stručni rad pod različitim uvjetima često puta ne dopušta dugoročna testiranja, sporiju obradu materijala i slično, već se traži brz i ujedno što točniji podatak o reakcijama i mogućim reakcijama neke osobe. Stoga je provjera vrijednosti kratkih skala za procjenu emocionalnih stanja i pod ovim vidom od izuzetne praktične važnosti.

2. METODE RADA

2.1. Uzorak ispitanika

Ispitanici su bili studenti Fakulteta za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, u vrijeme mjerenja (studeni 1991.godine) na prvoj godini studija i, ujedno, sudionici znanstvenog projekta 5 - 10 - 111 "Antropološka i motorička obilježja u dobi od 19 do 23 godine", što ga financira Ministarstvo za znanost, tehnologiju i informatiku RH. Dob ispitanika varirala je od 19 do 20 godina. Odmah početkom školske godine 1991/1992 pristupilo se prikupljanju niza antropometrijskih, funkcionalnih i motoričkih mjera, u terminima tjednih vježbi iz predmeta Osnovne kineziološke transformacije i to tako da je za pojedinog ispitanika mjerenje trajalo dva tjedna (dva puta po dva školska sata). Nakon toga, uz pauzu od dva tjedna, pristupilo se psihološkom testiranju u okviru vježbi iz pedagogije. Zbog veličine grupa testiranje je trajalo dva tjedna, odnosno četiri školska sata (po dva za svaku polovicu grupe). Premda testiranje iz razumljivih razloga (longitudinalno praćenje tijekom četiri godine) nije bilo anonimno, ispitanicima je zajamčena potpuna tajnost rezultata. Stoga su pokazali zainteresiranost i kooperaciju tijekom testiranja, pa se s te strane može u rezultate u potpunosti pouzdati. Osim toga, kooperacija je bila osigurana već na prethodnim mjerenjima i praktički bez iznimke svi su studenti izrazili zadovoljstvo što su ispitanici u jednom tako opsežnom znanstvenom istraživanju. Ispitana su 204 studenta.

2.2. Procjena osobina ličnosti

Osobine ličnosti su tretirane u okviru kibernetičkog modela ličnosti (Momirović, Horga i Bosnar, 1984), uz pomoć šest testova namijenjenih procjeni konstrukata modela (Prot i Momirović, 1984). Testovi su pokazali odlične metrijske karakteristike, vidljive iz priložene tablice (Bosnar, Horga, Prot i Momirović, 1984), te dobru dijagnostičku i pragmatičku valjanost (testiranja sportaša različitih sportova, Horga, neobjavljeno; testiranja pripadnika HV, Vukosav.J., 1993).

Tablica 1. Predmet mjerenja i osnovne metrijske karakteristike testova ličnosti

Predmet mjerenja	Cronbach	SB
Test ALPHA regulacija obrane	.94	.94
Test SIGMA regulacija napada	.93	.92
Test HI regulacija organskih funkcija	.94	.94
Test DELTA regulacija cjeline ličnosti	.96	.96
Test ETA regulacija soc.odnosa ličnosti	.95	.95
Test EPSILON regulacija aktiviteta	.95	.94

Svaki se test sastoji od 30 tvrdnji, a na svaku se tvrdnju odgovara na skali od pet stupnjeva, tako da minimalni mogući rezultat iznosi 30, a maksimalni mogući rezultat 150 bodova.

2.3. Procjena emocionalnih stanja

U traganju za što kraćom i za ispitanike jednostavnijom skalom za procjenu trenutačnog emocionalnog stanja izabrane su skale Wessmana i Ricksa, u prijevodu na ruski iz knjige Mariščuka, Bljudova, Platienska i Serove, 1984. S ruskog je skale preveo M.Drenovac, a prilagodili su ih našim ispitanicima Drenovac, Horga, S., Bunjevac i Rimac. Cilj Wessmana i Ricksa, 1966, pri konstrukciji njihovih skala bio je višestruk: da skale budu što je moguće više unidimenzionalne, da zahvaćaju široki raspon intenziteta osjećaja s kontrastnim osjećajima na krajevima skale, da zahvaćaju približno jednake subjektivne stupnjeve intenziteta, te da isti stupnjevi na različitim skalama imaju subjektivno isto intenzitetsko značenje. Koliko je prijevod skala odgovorio ovim zahtjevima pokazat će rezultati.

Svaka od četiri skale sastoji se od deset stupnjeva, graduiranih po izražavanju određenog emocionalnog stanja od maksimalno povoljnog (pozitivnog) (stupanj 10) do maksimalno nepovoljnog (negativnog) (stupanj 1). Bila su procijenjena stanja staloznosti - uznemirenosti (u tablicama oznaka UZ), energije - iscrpljenosti (EN), živahnosti - depresivnosti (DE) i samouvjerenosti - bespomoćnosti (SA)*. Ispitanici su zamoljeni da označe jedan od brojeva skale čija tvrdnja najbolje opisuje njihovo trenutačno emocionalno stanje. Prema tome, svaki je ispitanik na taj način dao četiri odgovora, po jedan za svaku skalu.

2.4. Metode obrade rezultata

Za sve su skale, i ličnosti i emocionalnog stanja, određene osnovne statističke vrijednosti i korelacije. Zatim su skala po skala procjene emocionalnog stanja podvrgnute regresijskoj analizi na temelju rezultata u skalama ličnosti. Odnosno, rezultati u skalama procjene emocionalnog stanja predstavljale su kriterijsku, a rezultati u skalama ličnosti prediktorske varijable. Prema tome, učinjene su četiri regresijske analize. Sve dobivene vrijednosti opisane su u tablicama i pregledu rezultata rada.

3. REZULTATI

U tablici 2. prikazane su osnovne statističke vrijednosti skala za procjenu trenutačnog emocionalnog stanja i distribucije odgovora na skale. Prosječne vrijednosti u svakoj od skala veoma su slične i visoke u odnosu na maksimalni mogući rezultat, odnosno pomaknute su u smjeru stabilnijeg (pozitivnog) emocionalnog stanja. Takvi su rezultati uglavnom odraz smanjenog raspona odgovora od zadanih deset na devet (skala uznemirenosti) ili čak šest (skala samouvjerenosti) ili veoma male frekvencije odgovora najnižih skalnih vrijednosti (skale energije i depresivnosti).

Zbog jake negativne zakrivljenosti distribucije odgovora na skale procjene trenutačnog emocionalnog stanja mogućnost razlikovanja ispitanika s jačom reakcijom na promjene u situaciji, odnosno s jačom stresnom reakcijom je veća.

Standardne devijacije u svim slučajevima iznose više od jedne skalne vrijednosti i nešto su veće za prve dvije u odnosu na druge dvije skale.

* Podvučen je smjer visokog (pozitivnog) rezultata u svakoj skali.

Tablica 2. Osnovni statistički parametri skala za procjenu emocionalnog stanja (x =aritmetička sredina, s =standardna devijacija, MIN=minimalni rezultat, MAX=maksimalni rezultat, SKV=skalna vrijednost, f =frekvencija (broj ispitanika s pojedinom skalnom vrijednošću).

	ENERGIJA	UZNEMIRENOST	SAMOUVJERENOST	DEPRESIVNOST
x	7.088	7.387	7.054	7.069
s	1.592	1.579	1.343	1.315
MIN	1	2	5	1
MAX	10	10	10	10
SKV	f	f	f	f
1	1	0	0	1
2	1	1	0	0
3	1	2	0	2
4	5	7	0	0
5	31	15	2	17
6	26	35	112	24
7	47	25	13	111
8	58	73	37	28
9	24	33	30	5
10	10	13	10	16

Tablica 3. Osnovni statistički parametri testova za procjenu ličnosti (x =aritmetička sredina, s =standardna devijacija, MIN=minimalni rezultat, MAX=maksimalni rezultat)

	ALPHA	SIGMA	HI	DELTA	ETA	EPSILON
x	122.88	100.89	141.44	140.70	133.34	59.73
s	16.35	17.68	9.35	9.52	12.23	15.02
MIN	72	50	91	92	79	30
MAX	150	150	150	150	150	134

Osnovne statističke vrijednosti u tablici 3. gotovo u potpunosti odgovaraju vrijednostima dobijenima na studentima Fakulteta za fizičku kulturu 1981. godine (Horga, Momirović i Janković, 1982), izuzev prosječne vrijednosti u skali za procjenu regulacije aktiviteta u kojoj su naši ispitanici postigli za dvije trećine standardne devijacije niži rezultat, odnosno pokazali su se ekstravertiranijima u odnosu na uzorak na kojem su konstruirani testovi.

Tablica 4. prikazuje korelacije četiri skale za procjenu trenutačnog emocionalnog stanja. Sve su dobijene vrijednosti statistički značajne na razini od $p=.001$ i kreću se od .29 do .52. S obzirom na način konstrukcije skala i selekcioniranost uzorka ispitanika baš po

konativnim karakteristikama i otpornosti na stres veze među skalama se mogu smatrati čak osrednjima.

S druge strane, mogu se smatrati i svojevrsnim pokazateljem sklonosti ispitanika da zamjenjuju određena emocionalna stanja, a naročito uznemirenost i depresiju, te uznemirenost i nedostatak energije. Najniža korelacija od .29 dobijena je za samouvjerenost i staloženost (suprotni pol uznemirenosti), pa je tu očito zabuna najmanja, a i općenito se čini da se samouvjerenost može lakše razlučiti od ostalih emocionalnih stanja, barem kako ih procjenjuju ove skale. No, najniže korelacije skale samouvjerenosti s ostalim skalama ponajprije su posljedica njezine veoma skraćene distribucije rezultata.

ponajprije su posljedica njezine veoma skraćene distribucije rezultata.

Tablica 4. Korelacije skala za procjenu trenutnog emocionalnog stanja

	EN	UZ	SA	DE
EN	1.00			
UZ	.47	1.00		
SA	.34	.29	1.00	
DE	.39	.52	.35	1.00

Tablica 5. Korelacije testova za procjenu osobina ličnosti

	ALP	SIG	HI	DEL	ETA	EPS
ALPHA	1.00					
SIGMA	.43	1.00				
HI	.70	.39	1.00			
DELTA	.58	.40	.73	1.00		
ETA	.75	.49	.81	.71	1.00	
EPSILON	-.21	.09	-.34	-.32	-.33	1.00

Korelacije testova za procjenu kibernetički definiranih osobina ličnosti (tablica 5.) uglavnom slijede veličinu već ranije utvrđenih veza (Bosnar, Horga, Prot i Momirović, 1984), uz manje varijacije.

Ipak, s obzirom na to da se radi o muškarcima otklače središnje mjesto regulatora organskih funkcija u vezama s ostalima, što je inače karakteristično za ženske uzorke ispitanika. Također korelacije rezultata u testu aktiviteta odudaraju od Eysenckove pretpostavljene ortogonalnosti dimenzija ličnosti.

U tablici 6. navedeni su rezultati regresijske analize rezultata u skalama za procjenu trenutnog emocionalnog stanja u prostoru rezultata u testovima ličnosti. Sva četiri koeficijenta multiple korelacije su statistički značajna, ali niska i kreću se od .31 do .41, čime je pokriveno između 9 do 16% varijance kriterija, odnosno varijance pojedinih skala procjene trenutnog emocionalnog stanja. Djelomično se takva slaba povezanost može pripisati kratkoći skala za procjenu trenutnog emocionalnog stanja (praktički samo jedna

čestica nasuprot trideset u testovima ličnosti), a djelomično ipak ne u potpunosti suglasnim konceptima emocionalnog stanja i ličnosti, što će se pokušati objasniti u raspravi.

Pogreška procjene emocionalnog stanja na temelju sustava testova ličnosti veća je u svim slučajevima od jedne skalne vrijednosti, što je previše, usprkos značajnoj multiploj korelaciji. To bi govorilo u prilog prvenstveno situacijskog određenja emocionalne reakcije na stres, što potvrđuju i rezultati faktorske analize po kojima se osobine i stanja mogu interpretirati različitim, međusobno ortogonalnim faktorima.

Jedini test koji u svim slučajevima značajno sudjeluje u prognozi rezultata procjene emocionalnog stanja je test efikasnosti funkcioniranja regulatora obrane, odnosno test anksioznosti, s postotkom učešća u ukupnoj objašnjenjanoj varijanci između 6 - 10%. Od ostalih statistički značajnih prediktora (BETA) pojavljuju se samo još regulator organskih funkcija i regulator aktiviteta u vezi s procjenom stupnja energije.

Tablica 6. Regresijska analiza rezultata u skalama za procjenu trenutačnog emocionalnog stanja u prostoru testova ličnosti (R=multipla korelacija, R²=determinacija, SE=standardna pogreška prognoze, r=korelacija, b=standardizirani regresijski koeficijent, p=proporcija objašnjene varijance kriterija).

	EN			UZ			SA			DE		
R	.40503			.36414			.31582			.30630		
R ²	.16405			.13260			.09974			.09382		
SE	1.47745			1.49323			1.29399			1.27072		
	r	p	b	r	p	b	r	p	b	r	p	b
ALP	.32	.27	.09	.35	.29	.10	.23	.34	.08	.26	.22	.06
SIG	.07	-.02	-.00	.18	.05	.01	-.01	-.08	.00	.09	.01	.00
HI	.32	.28	.09	.28	.02	.01	.12	-.05	-.01	.25	.19	.05
DEL	.17	-.18	-.03	.27	.10	.03	.04	-.16	-.01	.17	-.04	-.01
ETA	.26	-.09	-.02	.28	-.07	-.02	.14	.04	.01	.21	-.13	-.03
EPS	-.24	-.17	.04	-.13	-.06	.01	-.17	-.15	.03	-.17	-.12	.02
	za r ** p .001			za b ** p .01								
	* p .01			* p .05								

Rezultati faktorske analize (faktora ekstrahiranih metodom glavnih osovina, tablica 7.) pokazuju da se osobine ličnosti i ocjene emocionalnog stanja mogu objasniti međusobno ortogonalnim faktorima. Osobine ličnosti određene su s dva faktora: F1 s kojim najviše koreliraju regulacija socijalnih odnosa i regulacija organskih funkcija, te F3, faktor koji najviše objašnjava regulacija aktiviteta, tj.

ekstra - introvertiranost; a stanja koreliraju samo s jednim faktorom (F2), kojega određuju ocjene stanja uznemirenosti, depresivnosti i energije.

Samo jedna osobina ličnosti, anksioznost (regulacija obrane) saturirana je faktorom koji objašnjava varijance ocjena stanja (odnosno trenutačni emocionalni status izražen kategorijama uznemirenosti/depresivnosti).

Tablica 7. Glavne osovine matrice korelacija skala emocionalnog stanja i testova ličnosti u varimax poziciji

	F1	F2	F3
EN	.15	.60	.17
UZ	.22	.66	-.02
SA	.01	.49	.12
DE	.12	.63	.05
ALP	.74	.31	.08
SIG	.58	.05	-.27
HI	.80	.20	.31
DEL	.75	.09	.25
ETA	.87	.17	.22
EPS	-.18	-.18	-.52

Metoda glavnih komponenata (tablica 8.) daje identične rezultate kao i metoda glavnih osovina, ali su korelacije manifestnih varijabli s faktorima ponešto različite. Drugi faktor koji objašnjava ocjene emocionalnog stanja najviše

saturira varijablu depresivnosti i ne korelira s osobinom anksioznosti (regulacija obrane), a treći faktor s kojim najviše korelira regulacija aktiviteta saturira i regulaciju napada.

Tablica 8. Glavne komponente matrice korelacija skala emocionalnog stanja i testova osobina ličnosti u varimax poziciji

	F1	F2	F3
EN	.18	.71	-.16
UZ	.23	.76	.14
SA	-.01	.66	-.17
DE	.12	.77	.02
ALP	.80	.29	.03
SIG	.63	.03	.56
HI	.87	.17	-.16
DEL	.85	.05	-.13
ETA	.91	.14	-.08
EPS	-.30	-.15	.84

4. RASPRAVA

Skale procjene trenutačnog emocionalnog stanja očito su neprimjerene populaciji studenata fizičke kulture, ali i nejednako dobro konstrukcijski prilagođene i duhu jezika i poimanju stupnjeva emocionalnog stanja. To se posebno odnosi na skalu samouvjerenosti, u kojoj niži stupnjevi skale nisu dovoljno vjerno opisani. Očito, potrebna je, osim dodatnih analiza, i rekonstrukcija ovih skala i to u dva smjera. U smjeru reformuliranja nekih od stupnjeva, te u smjeru smanjenja broja stupnjeva skala na devet ili možda sedam.

S obzirom na raspon odgovora čini se da ispitanici ipak uspijevaju odrediti intenzitet svog trenutačnog emocionalnog stanja. Međutim, s obzirom na veze s testovima ličnosti čini se da zamjenjuju modalitet tog stanja. Jer, bez obzira na predloženo emocionalno stanje i njegov opis u kategorijama skale pokazala se samo njihova značajna veza s anksioznošću. Odnosno, čini se da ispitanici procjenjuju tzv. opće emocionalno uzbuđenje ili arousal, koji se često izjednačava s anksioznošću (Weinberg i Genuchi, 1980, Martens, 1977).

Začuduje također prilično visoka prosječna ocjena trenutačnog emocionalnog stanja u smjeru veće stabilnosti s obzirom na vrijeme testiranja (studeni 1991). To je bila godina intenzivnih ratnih razaranja, a zračne i uzbune opće opasnosti u Zagrebu tek što su bile prestale. Ili skale nisu pouzdane u tom smislu ili se radi o uzorku iz populacije emocionalno veoma stabilnih ispitanika. Možda je ova druga pretpostavka bliža istini, o čemu govore rezultati studentica, veoma slični rezultatima studenata ($x_{EN}=6.9$, $x_{UZ}=7.2$, $x_{SA}=6.6$ i $x_{DE}=7.1$). Međutim, i Vukosav, 1993, dobio je veoma slične vrijednosti na jednom uzorku pripadnika Hrvatske vojske, koji su bili

izloženi borbenim djelovanjima i, prema tome, pod direktnim utjecajem stresne situacije ($x_{EN}=6.2$, $x_{UZ}=7.3$, $x_{SA}=6.4$ i $DE=7.1$), pa su možda ovakve vrijednosti karakteristične za primijenjene skale. Negativno zakrivljene distribucije skala omogućuju znatno bolje razlikovanje ispitanika neotpornih na stres nego onih emocionalno stabilnih.

Konačno, odgovor na osnovno pitanje ovog rada u skladu s rezultatima regresijske analize jest da se radi o dva odijeljena sustava konstrukata, barem kako su procijenjeni primijenjenim skalama. Tome može biti više razloga.

Prvi je, naravno, metrijske prirode i odnosi se na slabu reprezentaciju emocionalnog stanja ispitanika primijenjenim skalama. Veće korelacije ovih skala s mjerama osobina ličnosti, koje se navode u literaturi, dobijene su uglavnom uz pomoć prosječne vrijednosti emocionalnog stanja ispitanika praćenog kroz dulje vrijeme (i do šest tjedana). Na primjer, prosječna vrijednost skale depresije korelirala je .83 sa skalom depresije iz MMPI u istraživanju Wessmana i Ricksa. Nešto niže, ali još uvijek zamjetne korelacije prosječne vrijednosti u skali depresije dobijene su s Cattellovim skalama ličnosti (između .48 do .64). Svakako bi trebalo učiniti takvu provjeru funkcioniranja skala procjene emocionalnog stanja i na uzorcima iz naše populacije.

Nadalje, i sustav prediktora, statistički gledajući, nije bio dobro odabran. Neki od prediktora bili su, naime, u prilično visokim vezama, što svakako nije doprinijelo objašnjavanju varijabiliteta skala procjene trenutačnog emocionalnog stanja.

Ipak, usprkos svim metodološkim ograničenjima istraživanja, moguće je ustvrditi da je trenutačno kolebanje emocionalnog stanja prvenstveno određeno nizom drugih faktora, a u manjoj mjeri osobinama ličnosti, ukoliko se,

kao ovdje, procjenjuje upravo u trenutku testiranja, a ne kao uobičajeno osjećanje ili kao prosjek više procjena. Od tih faktora najjači bi bili situacijski razlozi; možda su ispitanici bili još u fazi olakšanja što su uzbune prestale i započeo normalni studentski život, odnosno možda još nije bila nastupila poststresna reakcija.

Drugi mogući faktor mogla bi biti svojevrsna forma obrambenog mehanizma (slično mehanizmu koji procjenjuje skala K iz MMPI) koji onemogućuje uviđanje slabijeg osjećanja i, stoga, i davanje takvih odgovora. Ovom razmatranju u prilog govori i jedini značajni prediktor u sva četiri slučaja, test regulacije obrane, odnosno anksioznosti.

Ispitanici su očito uspjeli procijeniti samo kolebanje općeg emocionalnog stanja, bez obzira na različiti sadržaj skala. Ili su, opet, varijacije u anksioznosti ono svojstvo ispitanika, koje omogućuje precizniju procjenu emocionalnog stanja.

Otsustvo povezanosti između ocjena trenutačnog emocionalnog stanja i osobina ličnosti utvrđeno (faktorskom analizom) u ovom istraživanju, može se objasniti autonomijom ova dva sustava, pa stoga i njihove mjere ne mogu zamijeniti jedna drugu. U konkretnim praktičnim situacijama, na primjer u predstartnom periodu kod sportskih natjecanja, nije dovoljno poznavanje, na primjer, anksioznosti natjecatelja, već je potrebno raspolagati i njegovom (situacijskom) ocjenom stanja uzbuđenosti, kako bi se mogle primijeniti odgovarajuće "korektivne" vježbe zagrijavanja ili smirivanja pred nastup.

5. LITERATURA

1. Bosnar, K., Horga, S.: Karakteristike kolekcije testova Prot, F. i Momirović, K.: za procjenu osobina ličnosti na osnovu jednog kibernetičkog modela. ČIZ, 1984, 28, 4, 7-9.
2. Cox, R.H.: Relationship between performance in women's volleyball and selected psychological measures. In Velden, L.V. and Humphrey, J.H. "Psychology and sociology of sport", Ams press, New York, 1990, pp.63-76.
3. Grossberg, J.M. and Grant, B.F.: Clinical psychophysics. Applications of ratio scaling and signal detection methods to research on pain, fear drugs, and medical decision making. Psych.Bull., 1978, 85, 5, 1154-1176.
4. Kardum, I. i Bezinović, P.: Metodološke i teorijske implikacije pri konstrukciji skale za mjerenje dimenzija emocionalnog doživljavanja. Godišnjak zavoda za psihologiju, Rijeka, 1992, 53-60.
5. Marisčjuk, V.L., Plahtienko, V.A. Bludov, J.M.: Metodiki psihodiagnostiki v sporte. Prosvesčeniye, Moskva, Serova, L.K.: 1984.
6. Momirović, K., Horga, S. i Bosnar, K.: O mogućnosti sinteze nekih teorija ličnosti na temelju jednog kibernetičkog modela konativnih faktora. ČIZ, 1984, 28, 4, 3-6.
7. Prot, F. i Momirović, K.: Karakteristike jedne baterije mjernih instrumenata za procjenu konativnih faktora konstruiranih s pomoću računala. ČIZ, 1984, 28, 4, 10-14.
8. Vukosav, J.: Mjerenje izloženosti stresu u ratnoj situaciji. Diplomski rad na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1993.
9. Wandzilak, T., Potter, G. and Lorentzen, D.: Factors related to predictability of pre-game state anxiety. Int. J. Sp. Psychol., 1982, 13, 31-42.
10. Wessman, A.E. and Ricks, D.F.: Mood and personality. Holt, Rinehart and Winston, New York, 1966.

RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND ESTIMATION OF MOMENTARY
EMOTIONAL STATUS

Summary

An attempt was made to examine if various emotional states, estimated by the means of Wessman and Ricks scales, are in relationship with personality traits, defined by the cybernetic model of personality.

Subjects, undergraduates of Faculty of physical education in Zagreb, completed 4 scales for estimation of emotional states and 6 personality questionnaires constructed on the basis of the cybernetic model. Results of regression analysis for each scale of emotional state showed statistically significant, but low connection with personality questionnaires. The only significant predictor for every emotional status was anxiety.

Key words: emotional status/assessment, personality traits/cybernetic model, student, regression analysis.